

УДК 811.111'42:303.62

А. В. Максютя,

аспірант

(Сумський державний університет)

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНОГО ІНТЕРВ'Ю НА ТЛІ МЕДІАДИСКУРСУ

Медіадискурс являє собою актуальне явище комунікативного середовища і є результатом мовленнєво-комунікативної діяльності сучасного суспільства. У даній статті розглядаються особливості медіадискурсу та багатогранність його форми і видів, зокрема політичне інтерв'ю, його спільні та відмінні риси на тлі інших жанрів медіадискурсу.

Актуальність дослідження визначається тенденцією в розвитку сучасної лінгвістики до аналізу текстів різних дискурсів.

Дискурс як комплексна комунікативна категорія, медіадискурс зокрема, є об'єктом численних досліджень. З появою вчених Дж. Серля, Т. Ван Дейка та Дж. Лакоффа в лінгвістиці відбувається своєрідна прагматизація дослідження дискурсу і зокрема однієї з найцікавіших його форм – діалогу. Сьогодні проводяться дослідження, що об'єднують аналіз співвідношення лексико-семантичної і комунікативно-прагматичної складових діалогу та інтерв'ю як його форми в контексті медіадискурсу (О. С. Кубрякова, І. С. Шевченко, Ю. А. Зацний, А. М. Приходько, А. М. Науменко, Ф. С. Бацевич, М. П. Кочерган, М. М. Бахтін, Г. В. Колшанський, М. Л. Макаров та багато інших).

Предметом вивчення виступає феномен політичного інтерв'ю, його роль та місце на тлі медіадискурсу в цілому, що складає цілісну картину нашого лінгвопрагматичного дослідження і є **об'єктом** публікації.

Матеріалом дослідження слугують тексти політичного інтерв'ю, що опубліковані в сучасній англомовній пресі.

Метою даної статті є виявлення місця політичного інтерв'ю на тлі інших жанрів медіадискурсу.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**: окреслити значення дискурсу та одного з його видів – медіадискурсу, проаналізувати основні жанри медіадискурсу і взаємодію інтерв'ю з іншими подібними жанрами, дослідити аспект антропоцентричності жанру політичного інтерв'ю.

Постановка загальної проблеми та зв'язок з науковими завданнями. Дослідження виконано в рамках дисертаційної роботи на тему "Політичне інтерв'ю: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі сучасного англомовного медіадискурсу)."

Наукова новизна полягає в аналізі політичного інтерв'ю у зв'язку з його прагматичною спрямованістю. Політичне інтерв'ю, основою якого є соціально важлива інформація, є об'єктом відображення реальної дійсності. Цей жанр медіадискурсу характеризується функціонально-соціальним маніпулятивним спрямуванням, він є потужним засобом впливу на соціальну свідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у парадигмі сучасної лінгвістики превалює підсилений інтерес до вивчення дискурсу, а саме до вивчення його різних видів, бо визначення дискурсу ще чітко не сформульоване, воно таке ж розпливчате, як і визначення мови, знаку, суспільства, тому й неможливо виявити всі види дискурсу в залежності від їх тематичного змісту. Неабияку увагу необхідно приділити медіадискурсу, тому що він відрізняється не тільки способами формування, а й засобами маніпулювання суспільними думками (С. І. Потапенко, О. І. Чердніченко, К. С. Серажим, Р. М. Блакар, І. Ю. Капічнікова, С. І. Іванова, Г. П. Апалат, А. П. Загнітко, О. О. Єрьоміна, В. О. Тиригіна та інші). Медіадискурс дедалі більше популяризується та глобалізується, бо медіа або засоби масової інформації творять сучасну картину світу.

Дискурс є субстанцією, яка не має чіткого контуру та об'єму і знаходиться у постійному русі. Сьогодні сфера вживання терміна "дискурс" є настільки широкою (філософія, соціологія, логіка, семіотика, теорія комунікації, лінгвістика тощо; окремі напрями – прагмалінгвістика, прагматистика, лінгвістична семантика, лінгвістика тексту, а також міждисциплінарні науки – психолінгвістика, соціолінгвістика та ін.), що доводиться говорити про полісемію цієї термінологічної одиниці. Причому, ми можемо простежити її поширення і в горизонтальному напрямі, тобто в різних науках, й у вертикальному – тобто на різних рівнях власне лінгвістики [1: 6]. Дискурс є комунікативною подією, яка відбувається між тими, хто говорить, слухає та спостерігає у процесі комунікативної дії у певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця комунікативна дія може бути усно-мовленнєвою, письмово-мовленнєвою, мати вербальні та невербальні складові. Як правило, виділяють тільки вербальну складову комунікативної дії і говорять про неї як про "текст" або "розмову". У цьому значенні термін "дискурс" означає завершений або продовжений "продукт" комунікативної дії, його письмовий або мовленнєвий результат, який інтерпретується реципієнтами [2]. Як зазначає К. С. Серажим, дискурс – це складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його

соціокультурним, політичним, прагматично-ситуативним, психологічним та іншими (констатуючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має "видиму" – лінгвістичну (зв'язний текст чи його тематично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та "невидиму" – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, що необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу "будується" його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем, тощо) [1: 23].

Як вже зазначалося, медіадискурс виступає одним із видів власне дискурсу. Медіадискурс розуміється як мова учасників мас-медійного спілкування. Таким чином, дискурс ЗМІ представляє собою миттєвий зріз мовного та культурного стану суспільства, оскільки відображає як мовне, так і культурне статус-кво соціуму. Дискурс відтворює соціальні інститути, культурні схеми, системи цінностей соціуму. Медіадискурс нерозривно пов'язаний і з політикою, тому що читачам буде цікава тільки та політична, соціальна чи економічна подія, про яку розповідає медіа. Медіадискурс припускає процес породження відповідних текстів у певному культурному контексті. Під культурним контекстом розуміємо сукупність інституційних, рольових, ціннісних, когнітивних умов реалізації події або фактів, з однієї сторони, та сукупність засобів виразності, які використовуються людьми в цих обставинах, з іншої сторони. Це означає, що в тексті мас-медіа будуть реалізовані в тому або іншому лексико-культурному співтоваристві настанови та вимоги щодо створення мовленнєвого продукту, який відповідає зовнішнім умовам ситуації породження даного продукту. Той факт, що мас-медійний текст є своєрідною проекцією культурного простору, має цілий ряд наслідків у плані особливостей структури, змісту та мовного наповнення даного виду тексту. Тематика мас-медійних текстів зумовлена соціальними факторами, з однієї сторони, але, з іншої, зазнає впливу культурних традицій, що пояснює існування бажаних або, навпаки, небажаних тем для обговорення [3: 30]. Медіадискурс є реальним відображенням життя суспільства та репрезентує дискурс політики країни.

До медіадискурсу належить один із своєрідних жанрів діалогічної форми – жанр інтерв'ю. Жанр – це вид творів у галузі якого-небудь мистецтва, який характеризується певними сюжетними та стилістичними ознаками; різновид [4: 11]. Жанр – це історично визначений тип відображення реальної дійсності, який володіє набором відносно стійких ознак. Поняття того чи іншого жанру формувалось протягом багатьох років, змінювалось життя, якісь явища щезали, становились надбанням історії, виникали нові, однак, кожне нове явище, яке було принципово іншим за складом, зберігало колишню форму [5]. В умовах постійного прогресу, розвитку засобів масової інформації, розширення інформаційних свобод відбувається й розвиток інформаційних жанрів. З часом їх стає дедалі більше і людина прагне вже сама оцінювати та аналізувати факти.

Жанри медіадискурсу розрізняють за цілями впливу на аудиторію, широтою висвітлення реальності, засобами образної виразності, глибиною аналізу та широтою узагальнення. Тому їх поділяють на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. До інформаційних жанрів відносять новину, замітку, інтерв'ю, бесіду, репліку, коментар, репортаж, звіт та інші; до аналітичних – статтю, бесіду, кореспонденцію, рецензію, проблемне та портретне інтерв'ю та інші; до художньо-публіцистичних – нарис, фейлетон, памфлет, пародію тощо.

Інтерв'ю як складова системи жанрів медіадискурсу займає важливе місце у сучасному комунікативному середовищі. Нині потік інформації дуже великий, тому сучасна журналістика направлена на передачу безпосередньої інформації, отриманої від громадського, політичного або будь-якого іншого діяча. Інтерв'ю (від англ. Interview – буквально зустріч, бесіда) – це призначена для опублікування в пресі, передачі по радіо, телебаченню розмова журналіста з політичним, громадським або яким-небудь іншим діячем і т. ін. [6: 194]. Під політичним інтерв'ю ми розуміємо розмову журналіста саме з політиком, а не розмову з будь-яким іншим громадським діячем на політичну тему. Змістовий план політичного інтерв'ю спирається на поверхневі зв'язки світоглядних категорій ідеологічної та міфологічної суспільної свідомості в процесі формування певної політичної ситуації в реальному житті [7: 81]. З точки зору структурної організації політичне інтерв'ю – це безперечно діалог, а в соціальному плані інтерв'ю представляє собою інтерактивне, спеціалізовано-професійне спілкування між інтерв'юером та респондентом. Оскільки інтерв'ю є діалогом по формі, то представляє собою не тільки мовне явище: воно містить у собі певне соціальне навантаження. Крім того, в інтерв'ю, поряд із інтерв'юером та респондентом, дистантно присутній ще один адресат – індивідуальний або колективний читач/ слухач, на якого розраховане політичне інтерв'ю.

З інтерв'ю схожі такі жанри як бесіда, дискусія та прес-конференція. Кожний з цих жанрів має свою власну специфіку, їх спільні та відмінні характеристики можна простежити на основі прагматичного підґрунтя, конвенційних настанов та соціальної ситуації. У цих чотирьох жанрах спільною рисою є первинний діалог. Відмінність полягає у тому, що в інтерв'ю та прес-конференції діалог йде між інформованою особистістю та журналістом, а в бесіді та дискусії між інформованими особистостями. До інтерв'ю не можна відносити прес-конференцію: по-перше, тому, що заяви на прес-конференції мають публічний характер, а по-друге, тому, що питання журналістів не погоджені

один з одним і не дозволяють створити єдиного матеріалу, який би складав цілісний твір [5]. Бесіда – це розмова з ким-небудь, балачка, розмовляння, гутілка, гомінка; доповідь, повідомлення на яку-небудь тему з наступним обміном думками; співбесіда [6: 131]. Відмінною рисою для жанрів інтерв'ю та бесіди є різний обсяг інформації: в інтерв'ю учасники розмови володіють різним обсягом інформації, а для бесіди характерний однаковий обсяг. Унаслідок цього виділяють різні цілі спілкування: в інтерв'ю – запит інформації, у бесіді – обмін інформацією. Конвенціональні настанови в обох жанрах приблизно однакові. І в інтерв'ю, і в бесіді слід дотримуватися правил поведінки розмови, таких як вимога вислухати співрозмовника, заборона на грубі спроби "спіймати" співрозмовника тощо.

Специфіка жанру інтерв'ю полягає у взаємодії реплік при креації кінцевої тези. Оскільки в інтерв'ю відбувається запит інформації при різниці її обсягів у співрозмовників, то аргументи в інтерв'ю часто мають характер пояснень. При поясненні відбувається підбір прикладу або аналогії, розкриття причини або мети ситуації, яка склалася [8]. Останнім часом дискусія замінює бесіду – це відповідає стилю життя в умовах різноманіття думок, динаміки суспільних змін, рівня соціальної активності. Дискусія (від лат. *discussio* – дослідження, обговорення, розгляд) передбачає, що процес розвитку думки навколо обговорюваного предмета відбувається на очах телеглядачів й, тим самим, активізує інтелектуальну діяльність аудиторії, включаючи її в процес пошуку істини [5]. Але тільки в політичному інтерв'ю за допомогою маніпулятивних тактик політичний діяч здійснює контроль над іншими людьми. Маніпуляція базується на зловживанні владою, саме політична особа має для цього всі можливості й використовує їх, тим самим задовольняючи свої власні корисливі інтереси. У його репліках поєднуються словесні та ідейно-політичні конотації. Як стверджує Р. М. Блакар, мова – "це інструмент соціальної влади," оскільки виразитися нейтрально неможливо: будь-яке використання мови передбачає ефект, що впливає. За мовленнєвим виразом завжди стоять чийсь інтереси, цілі, точка зору. Ці інтереси визначають комунікативні цілі дискурсу, які, представляють глобальні наміри або глибинні стратегії та комунікативні тактики автора [9: 92]. Політичне інтерв'ю, по суті, є ілюкутивним мовленнєвим актом, який означає втілення у висловлюванні, породжуваному у ході мовленнєвого акту певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості. Ілюкутивний мовленнєвий акт вдало здійснюється тільки тоді, коли висловлюється правильне експліцитне перформативне твердження з правильними інтенціями та переконаннями і за правильних обставин, а також за умови, що учасник комунікації, якому адресується повідомлення, впізнає ці ілюкутивні інтенції [10: 340].

Щодо відмінностей газетного інтерв'ю від радіо- та телеінтерв'ю, то інтерв'ю в друкованих та електронних ЗМІ відрізняється суб'єктивністю подачі матеріалу. У цьому випадку журналіст може опустити деякі питання або відповіді, які він вважає за потрібне, він може змінити порядок питань, якщо це необхідно тощо. Тому інтерв'ю в друкованих виданнях – це вже не точна копія розмови журналіста та інтерв'юера, оскільки це розмова журналіста з інтерв'юером, але в інтерпретації журналіста.

Отже, можна констатувати, що інтерв'ю, зокрема політичне інтерв'ю – багатогранний жанр медіадискурсу. Про це свідчить те, що інтерв'ю належить як до інформаційних, так і до аналітичних жанрів. В інтерв'ю простежуються спільні риси з такими жанрами, як бесіда, прес-конференція та дискусія, бо всі вони мають ознаки діалогічного характеру, який є організуючим принципом. Невід'ємною категорією політичного інтерв'ю є антропоцентричність, бо в центрі цього жанру медіадискурсу стоїть особистість, з її внутрішнім світом, почуттями, суб'єктивними поглядами на оточуючий світ, а в політичному інтерв'ю такою особистістю є політичний діяч, через постать якого відображаються не тільки його особистісні характеристики, а й ідеологія, політика країни: у цьому жанрі медіадискурсу реалізується його прагматична настанова, за допомогою інтерв'ю політичний діяч може маніпулювати як індивідуальною, так і масовою свідомістю, що є **перспективою** подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масовоінформаційного дискурсу): Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.01.08 "Журналістика"/ Серажим Катерина Степанівна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Ін-т журналістики. – К., 2003. – 32 с.
2. Т. Ван Дейк. К определению дискурса [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>
3. Иванова С. В. Политический медиа-дискурс в фокусе лингвокультурологии / Политическая лингвистика. – Вып. 1(24). – Екатеринбург, 2008. – С. 29-33.
4. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах/ Укладачі: В. Яременко, О. Сліпущко. – 2 том. – К.: Аконті, 2001. – 912 с. – ISBN 966-7173-02-X.

5. Князев А. Основы тележурналистики и телерепортажа: Учеб. пособие / Кыргызско-Российский Славянский университет. – Бишкек: Изд-во КРСУ, 2001. – 160 с.
6. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах/ Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. – 1 том. – К.: Аконт, 2001. – 910 с. – ISBN 966-7173-02-X.
7. Гуторов В. О. Теоретичні проєкції політичного дискурсу як умова його осмислення та інтерпретації : матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції "Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація". – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 81-82.
8. Інтерв'ю з політиком як типовий жанр актуалізації сучасного політичного дискурсу [Електронний ресурс] / Серажим К. С. Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1606>
9. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1987. – С. 88-120.
10. Adrian Akmajian, Richard A. Demers, Ann K. Farmer, Robert M. Harnish. Linguistics. An Introduction to Language and Communication. Third edition. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1990. – 508 p. – ISBN: 0-262-01185-9

Матеріал надійшов до редакції 05.03. 2009 р.

Максюта А. В. Место политического интервью на фоне медиадискурса.

Медиадискурс представляет собой актуальное явление коммуникативной среды и является результатом коммуникативно-речевой деятельности современного общества. В данной статье рассматриваются особенности медиадискурса и многогранность его форм и видов, в частности политическое интервью, его общие и отличительные черты на фоне других жанров медиадискурса.

Maksyuta A. V. The Place of Political Interview on the Background of Media Discourse.

Media discourse is a vital phenomenon of communicative space and it is a result of speech and communicative activity of contemporary society. This article focuses on the peculiarities of media discourse and many-sided nature of its forms and kinds, specifically political interview, its common and different features on the background of other genres of media discourse.